

CAPUT XIV.

Solvuntur argumenta adversariorum deprompta ex verbo Dei.

Nunc tandem solvenda sunt argumenta, quæ adversarii ex verbo Dei proferant, ut probent Christi corpus non esse revera in Eucharistia. Proponam autem argumenta secundum ordinem librorum Scripture sacrae, memorie causa.

Primum argumentum sumunt ex illis verbis Ps. cxiii: *Deus autem noster in caelo*, et Isai. lxxvi: *Caelum mihi sedes est* (1). Ex his locis hoc argumentum instituit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par. 1. in 8. objecto: «Christus ut homo post resurrectionem est in eadem sede cum Patre, quia sedet ad dexteram Dei; ergo sicut Deus Pater in caelo sedem habet, ibidem quaerendus est, non in templo, vel pyxide. Ita etiam Christus; nisi velimus, sedem Dei et caelum in pyxide contineri.»

Respondeo: Argumentum hoc nihil omnino probare, vel potius contrarium probare ejus, quod auctor intendit. Nam licet sedes Dei dicatur caelum, quia in eo loco Deus manifestat gloriam regni sui; tamen etiam extra eum locum Deus invenitur, cum sit ubique, et falsum est Deum non esse quaerendum, nisi in caelo, cum Actor. xvii. Paulus dicat, ubique posse quæri, et iri veniri Deum, quia non longe est ab unoquoque nostrum: in ipso enim vivimus, movemur, et sumus. Eodem igitur modo Christus homo, licet sit in caelo, et ibi sedeat in throno regni, manifestans Angelis et beatis gloriam suam, tamen etiam extra caelum esse potest, ubi ipse voluerit: non ergo dicimus caelum esse in pyxide, sed Christum in caelo, et extra caelum esse posse.

Sed urget Martyr in solutione objecti 48. hoc sophisma: «Christi corpus est in caelo, Christi corpus est in Sacramento, ergo Sacramentum est in caelo.» Et quia responderat Gardinerus vitiosum esse argumentum, cum constet quatuor terminis, iterum Martyr affirmat, non esse nisi tres terminos, videlicet Christi corpus, existens in caelo, existens in sacramento: et duobus aliis argumentis contendit omnino sequi, ut Sacramentum sit

in caelo, si corpus Christi est in caelo, ut Scriptura dicit, et etiam in Sacramento, ut nos dicimus. Secundum igitur argumentum est: «Esse idem corpus eodem tempore cum Sacramento, et non cum Sacramento, contradictio est manifesta; ergo Christi corpus in caelo erit etiam cum Sacramento, proinde Sacramentum erit in caelo: nam si sit in caelo sine Sacramento, erit eodem tempore cum Sacramento, et non cum Sacramento.» Tertium est in prima figura: «Omne Christi corpus, vel quicquid est Christi corpore, est in caelo. Sed Sacramentum Eucharistiae est Christi corpus, ergo Sacramentum Eucharistiae est in caelo.»

Respondeo: In primo argumento veresunt quatuor termini, ut Gardinerus dixit. Nam in conclusione: «Ergo Sacramentum est in caelo,» non accipitur, et istens in Sacramento, qui fuit tertius terminus in praemissis, sed ipsum sacramentum, qui est quartus terminus: aliud enim est esse in sacramento, aliud esse Sacramentum. Itaque, vel argumentum est omnino vitiosum, vel ita concludi debuisset, Christi corpus est in caelo, Christi corpus est in sacramento; ergo quod est in sacramento, est in caelo; sive: ergo res existens in Sacramento, est res existens in caelo. Et hoc est verum, sed non inde sequitur: ergo Sacramentum est in caelo; cum aliud sit sacramentum, aliud res existens in sacramento.

Secundum argumentum nihil concludit: quia ex eo quod Christi corpus est in caelo, ubi non est sacramentum, non sequitur Christi corpus esse cum sacramento, et non esse cum sacramento: sed tantum sequitur Christi corpus esse in sacramento, et extra sacramentum: vel esse non cum sacramento, vel esse cum sacramento, et esse sine sacramento, vel esse non cum sacramento. Quæ omnia sunt vera, et nullo modo contradictoria, cum omnia sint affirmantia: contradictorium enim altera negare, altera affirmare debet. Idem videmus in similibus. Nam ex eo, quod idem Deus eodem tempore est in caelo, et in terra, et in caelo non est Deus cum terra, nec in terra est cum caelo, non colligimus: ergo Deus est in caelo et non est caelo, vel est cum caelo et non est cum caelo, sed solum colligimus: ergo Deus est in caelo, et extra caelum; est cum caelo, et sine caelo. Idem apparet in anima, quæ simul est

(1) Psal. CXIII, 3; Isai. LXXVI, 1.

in capite, et pedibus: cum tamen nec pedes sint in capite, nec caput in pedibus.

Tertium argumentum est quidem in prima figura si accipiatur corpus Christi pro corpore Christi naturali, et mystico, sed tunc est falsa propositio: «Omne corpus Christi est in caelo.» Nam Ecclesia militans est corpus Christi, et non in caelo. Si vero accipiatur corpus Christi pro solo naturali corpore tunc vera est propositio, sed non est universalis, neque argumentum esse potest in prima figura. Non enim propositio est universalis, si signum illud (*Omne*) addatur ad terminum singularem; idem enim est: Petrus, et, Omnis Petrus, si de uno tantum loquaris. Præterea etiam assumptio est falsa. Non enim sacramentum Eucharistiae est corpus Christi, sed continet corpus Christi: sacramentum enim est signum sensibile.

Secundus locus est Matth. xv: *Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, et in secessum emittitur* (1). «Sed corpus Christi non emittitur in secessum, sed solus panis; ergo non intrat corpus Christi in os, sed solus panis.» Argumentum est Petri Martyris in lib. contra Gardinerum 1. par. object. 88.

Respondeo cum Algero initio secundi libri, ad similia objecta opportuisse quidem aures obturare, et nihil respondere: tamen ob hæreticorum importunitatem, ac ne pusilli scandalizentur, brevier argumento satisfaciendum. Dico igitur, apud Catholicos questionem esse physicam, quid fiat de speciebus corruptis in stomacho, de qua nos hoc loco non disputamus: de corpore autem Christi, de quo solo disputati nemuslitimus, nullam esse questionem, sed certum esse Christi corpus intrare per os Communicantium, et tamen non emitti in secessum, sed corruptis in stomacho speciebus sine ulla sui lesione desinere ibi esse: sicut ante consecrationem panis, sine ullo detrimento suo ibi non erat. Solum igitur questio manet de verbis Domini, quomodo cum illis cohaereat, quod dicimus; aliquid per os intrare, et in secessum non emitti: sed solutio apertissima est. Loquitur enim Dominus de cibis, qui sumuntur ad alendum corpus: illi enim ordinarie cum cursum tenent, quem Dominus describit. Quare ipse Dominus post resurrectionem vere comedit, et bibit, ut testatur omnes Evangelistæ in ult. cap. Evangelii,

(1) Matth. XV, 17. — (2) Matth. XXIV, 23.

et Petrus Actor. x. et tamen non emisit cibos in secessum, quia non comedit ad nutriendum corpus, sed ut ex actione illa vitalis manducationis probaret se verum, et vivum corpus habere. Sic igitur corpus Christi, quod a fidelibus manducatur, non ad corpus nutriendum, sed ad animam sustentandam, ut Ambrosius dicit lib. 1. de *Sacramentis* cap. 4. non est necesse ut corporaliter digeratur, vel in secessum emittatur.

Excipit Petrus Martyr, exemplum allatum de Christo comedente post resurrectionem, non esse ad rem, quia Dominus loquebatur Matth. xv. de hominibus mortalibus comedentibus, non de immortalibus. At sicut ipse restringit verba Domini ad manducantes mortales: ita nos restringere possemus ad cibum corruptibilem, quale non est corpus Christi, quod in sacramento sumimus. Et præterea exemplum nostrum maxime est ad rem. Nam Dominus si tantum loquebatur de mortalium manducatione, ideo de eis tantum loquebatur, quia illi soli comedunt, ut nutriantur; quocirca per se loquebatur de omnibus, qui comedunt ut nutriantur, per accidens autem loquebatur tantum de mortalibus. Nam si immortales indigerent nutritione, certe etiam ipsi post comestionem digererent cibum, et egerent excrementa: sicut e contrario cum aliquis mortalis comedit, et inde non nutritur, sed vomit quod comederat, quod intravit per os, in secessum non vadit. Exemplum igitur Christi comedentis post resurrectionem, atque tissimum est ad demonstrandum eum solum cibum intrare per os, et in secessum emitti, qui sumitur ad corpus nutriendum.

Tertius locus est Matth. xxiv: *Si dixerat vobis: ecce hic, aut illic est Christus, nolite credere* (2). «Non igitur credendum est, cum dicunt (Papistæ): Ecce in illo altari, aut in illa pyxide est Christus.» Argumentum est ejusdem Petri Martyris in lib. contra Gardinerum 1. par. object. 9.

Respondeo: Monet Christus, ut caveamus impostores, qui se nomine Christi venditabant: subjungit enim: *Surgent pseudo-christi etc.* Sed duabus conditionibus describit hos impostores, quæ omnino repugnant Eucharistia, ut nulla probabilitate trahi possit hic locus ad Eucharistiam. Primo dicit, eos impostores clanculum venturos, non aperte, et manifeste; ut patet ex illis

verbis : *Ecce in deserto est, ecce in penetralibus*. Unde etiam opponit his clancularis pseudochristi adventum suum toti orbi terrarum conspicuum, quem comparat fulguri solis ; nemo enim dicit ; Hic est sol, aut sol : nam vix apparuit supra horizontem, cum totum hemisphærium splendore implevit, ut non sit o. us indicare ubi sit. Secundo dicit, eos venturos visibiliter, et more humano loquentes, et tractantes cum hominibus, licet in angulis, et penetralibus. Nam dicit fore homines, qui verbis, et falsis prodigiis decipiant. Uterque conditio deest Eucharistiæ. Nam in primis non in deserto aut penetralibus, sed in mediis urbibus, in frequentissimis templis, in editis, et conspicuis altariis consecratur, et asservatur. Et præterea licet ita publice in toto mundo Eucharistiæ habeatur, et honoretur, tamen Christus non visibiliter, nec more humano ibi adest, neque prædicat, aut miracula facit, sed ita est ibi, ac si non esset, quod attinet ad iudicium exteriorum sensuum.

Sed instat Petrus Martyr : « Licet Christus non loquatur eo loco de Eucharistiæ, tamen recte affertur iste locus contra Papistas errantes circa Eucharistiæ. Nam Christi mens eo loco fuit, admonere fideles, ne temere credendo decipiantur, et pro vero Christo recipient impostores : at non minus periculum luminet, si Christum in pane esse credant, et creaturam pro creatore adorent. » At probare debuit, non assumere, idem esse periculum. Siquidem magnum imminet periculum, si credamus alicui homini prædicanti in deserto se esse Christum ; cum Dominus aperte monuerit, se non venturum more prædicatoris, aut Prophætæ clancularii, sed solum more iudicis, idque in nubibus cæli manifestissime. Nusquam autem Christus monuit, se non futurum invisibiliter in Sacramento : imo contrarium dixit, tum per se, cum ait : *Hoc est corpus meum* ; tum per Ecclesiam, cui ut obediremus, imperavit.

Quartus locus est Matth. xxvi : *Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis* (1). Urgeat hunc locum vehementer Calvinus lib. iv. *Instit.* cap. 17. § 26. et Martyr contra Gardinum in 2. objecto : « Nam si vere Christus est in Eucharistiæ, inquit Martyr, contraria sententia erit vera, nimirum : Pauperes non semper habebitis,

(1) Matth. XXVI. 11.

me autem semper habebitis. Nam post resurrectionem non habebimus pauperes, sed in hac vita tantum, atque ita non semper habebimus ; Christum autem, et hic in omnibus templis, et in alia vita cælo semper habebimus. » Et quia Catholici forte respondere possent, hic agi de præsentia Christi pauperis, et egentis hominum obsequiis, qualis nunc non habetur a nobis : contra illi probant, Christum, hoc loco se a pauperibus distinxisse, cum ait : *Pauperes semper habebitis, me autem non semper* ; nec loqui eum de obsequio utili ; sed de cultu, et honore : nam ideo apostoli murmurabant, quia viderant subtractum pretium pauperum necessitatibus, et effusum in cultum, et honorem quemdam, quo Christus non egebat, neque eum requirebat. At ejusmodi cultum adhuc possemus exhibere Christo præsentem, si in Eucharistiæ adesset. Quare necesse esse concludunt, ut vel non sit Christus in Eucharistiæ, vel falsa sint illa verba : *Me autem non semper habebitis*, id est, ita præsentem, ut rebus pretiosis corpus meum honorare possitis. Addit Martyr Christum his verbis aperte notasse Papistarum idololatriam, qui Eucharistiæ honorant auro, argento, suffitu, aliisque rebus pretiosis. Denique, tum Calvinus, tum Martyr confirmant expositionem suam ex Augustino qui tract. 30. in *Jean.* confertur hunc locum : *Me autem non semper habebitis*, cum illo : *Vobiscum sum omnibus diebus* ; dicit, priorem locum intelligi de præsentia carnis, posteriorem de præsentia majestatis.

Respondeo : Loquitur Dominus de præsentia sua corporali, ac visibili, et secundum eum statum in quo aliquid utilitatis corporalis ab hominibus recipere poterat. Id patet, quia loquitur de obsequio a Maria sibi præstito in illa unctione, ac dicit non semper se ita fore præsentem ut tale obsequium recipere possit. Porro Magdalena unxit certam partem corporis, quam videbat : proinde more humano cum ea versabatur Dominus. Præterea loquitur Dominus de præsentia, qua habemus nobiscum pauperes : id enim requirit antithesis : *Pauperes semper habebitis, me autem non semper*, id est, eo modo, quo habetis pauperes, id est, visibiliter, et more humano conversantem. Neque illud Magdalena obsequium, fuit solus honoris, sed etiam commodi, et utilitatis ; sive respiciamus intentionem Mariæ, sive intentionem

Spiritus sancti illam moventis. Illa enim sine dubio id fecit ad refocillanda Christi membra ex laboribus fatigata : Spiritus sanctus autem intendebat etiam per hoc Mariæ ministerium significare Christi mortem, et sepulturam imminere ; sic enim Dominus ait : *Prævenit ungeri corpus meum in sepulturam*. Uctio autem corporum non est tantum honoris, sed etiam utilitatis, quia conservat, et odorem tribuit. Secundum præsentiam igitur talem, id est, visibilem, et obsequio indigentem, non habemus nunc Christum : nec tamen carentia hujus præsentia repugnat præsentia ejusdem Christi in Eucharistiæ, quæ est invisibilis, et nullo indigens obsequio. Nam si Dominus Lucæ ult. dixit : *Hæc locutus sum vobis, cum adhuc essem vobiscum*, ubi significavit, se non esse jam cum illis, quia non versabatur amplius cum eis more humano, licet vere, et visibiliter adesset : quanto magis nos dicere possumus, Christum non esse jam nobiscum juxta illud : *Me autem non semper habebitis* : cum non modo non versetur nobiscum more humano, sed ne adsit quidem visibiliter ?

Ex his ruunt omnia objecta adversariorum. Nam in primis non sunt contrarie sententiæ, ut Martyr objiciebat : *Pauperes semper habebitis, me autem non semper* ; et, *Pauperes non semper habebitis, me autem semper*. Nam si intelligantur de diverso modo præsentia, ambæ sunt veræ.

Deinde falsum est, quod illi assumebant, posse Christo exhiberi obsequium tale in Eucharistiæ, quale exhibuit Maria. Nam (ut paulo ante ostendi) illud obsequium fuit non solius honoris, sed etiam utilitatis ; qualis obsequii nunc Dominus capax non est. Et præterea illa obsequium præstitit Christo visibiliter præsentem, et unxit certa membra, quod nos facere non possumus : imo si quid valeret objectum adversariorum, sequeretur Christum, ne in cælo quidem nunc esse. Nam etiam in cælo existentem possumus honorare, auro, argento, suffitu, ac similibus rebus, ut honoramus in Eucharistiæ. Nec enim suffitum adhibemus, ut oblectemus naves Christi, vel aurum, ut oblectemus ejus oculos corporales, sed adhibemus ista extrinsecus ad species illas panis, et vini, ut testemur piùm affectum erga ipsum ; sicut etiam facimus, cum ornamus templa, cruces, imagines, et alia vel loca, vel instrumenta, etiam absente Eucharistiæ.

Quod autem Martyr dicebat, notari a

Christo papistarum idololatriam, qui auro honorant Eucharistiæ : multo nos melius retorquemus in ipsum. Dominus enim dum factum Mariæ laudavit, satis aperte docuit cultum sui corporis anteponendum esse aliquando elemosynis in pauperes. Et Theophylactus in eap. xiv. *Marci* scribit, eos Judæ Iscariotis socios esse, et cum eo a Domino reprehendi, qui discum aureum, in quo jacere solet Christi corpus in sacra mensa, dant pauperibus, et in viliori vase illud reponunt. Quod tamen intelligitur, quando non ea iverget calamitas pauperum, ut aliter provideri non possit eorum necessitati.

Denique ad locum Augustini respondeo : Per carnis præsentiam intelligere Augustinum præsentiam visibilem Christi, more humano inter homines conversantis : ita enim ipse se explicat : « Non semper habebitis, inquit, me vobiscum. Quare ? quoniam conversatus est secundum corporis præsentiam quadraginta diebus cum discipulis, et eis deducentibus videndo, non sequendo, ascendit in cælum. » Et infra : « Habuit illum Ecclesia secundum præsentiam carnis paucis diebus : modo fide tenet, oculis non videt. » Hæc ille. Ubi indicat præsentiam carnis vocari, quando Christus oculis videbatur, quam certe modo non habemus : Nam Christum in Eucharistiæ fide tenemus, oculis non videmus.

Adde quod Augustinus ibidem non tacuit præsentiam Domini in Eucharistiæ. Dixit enim nunc adesse tribus modis, per majestatem, per providentiam, et per ineffabilem atque invisibilem gratiam : sub quo ultimo membro, etiam Calvinus teste, includitur præsentia Domini per Eucharistiæ. Sed intelligit ipse more suo non de reali præsentia, sed per signum, aut fidei apprehensionem. Verum id repugnat eidem Augustino, qui superius in eodem tractatu scribit, Christum nunc esse præsentem per fidem, per signum Christi id est, per signum crucis, per Baptismum, et per Eucharistiæ : ubi distinguit Eucharistiæ a signo, et apprehensione fidei.

Ubi etiam notandum est, fidem, signum crucis, et Baptismum non requirere realem præsentiam Christi, ut requirit Eucharistiæ. Nam fide apprehendimus etiam absentia ; signum crucis representat potest etiam absentia : in Baptismo adest Christus ut regenerans, potest autem regenerare, etiamsi corpore absit, quemadmodum sol manens in

caelo, gignit herbas in terra. At in Eucharistia Christus adest, ut cibis reficiens, dum manducatur: non potest autem cibis manducari, et reficere, nisi reipsa sit praesens.

Quintus locus est Marciult: *Assumptus est in caelum, et sedet ad dexteram Dei*. Item Act. 1: *Videntibus illis elevatus est, etc.* Et Actor. 11: *Oportet illum caelum suscipere usque ad tempus restitutionis omnium*. Philip. 11: *Conversatio nostra in caelis est, unde etiam Salvatorem expectamus* (1). Hinc ita argumentatur Calvinus lib. 4. cap. 17. § 27. « Scriptura testatur Christum, quod attinet ad naturam humanam ascendisse in caelum; ibique mansurum usque ad diem iudicii; et tunc demum, et non ante ad inferiora haec loca rediturum, non igitur verum est tam saepe descendere, ut sit in Eucharistia, ut Papistae volant. »

Respondeo: Hoc argumentum, quod videtur adversariis insolubile (unde perpetuo clement nos destruere unum articulum Symboli) nullam revera difficultatem habet. Nos enim fatemur Christum, quoad naturam humanam ascendisse in caelum, ibique nunc esse, et futurum usque ad diem iudicii, neque ante descensurum. At negamus consequentiam: « Ergo non est vere in Eucharistia. » Non enim ut sit in Eucharistia, debet celum deserere, aut descendere motu locali: sicut etiam, ut appareret Paulo Act. 19. et Petro cum ei dixit: « Vado Romam iterum crucifigi, » et aliis sanctis frequenter, non caelum deseruit, sed solum se constituit, ubi voluit, et quomodo voluit. Non igitur de articulo Ascensionis ulla quaestio est; sed potius de articulo omnipotentiae, utrum scilicet Christus possit se in pluribus locis constituere, et sit vere omnipotens, an id non possit: de qua re suo loco disseremus.

« At, inquit Calvinus, e caelo illum expectare jubemur, non igitur in terris quaerere. » Respondeo: Expectare jubemur, ut veniat cum gloria reformaturus corpora nostra, mundum iudicaturus, etc., cum qua expectatione non pugnat invisibilis praesentia ad nos interim reficiendos.

Sextus locus est Luc. XXIV: *Palpate, et videte, quia spiritus carnis, et ossa non habet, sicut me videtis habere* (2). Calvinus lib. 4. cap. 17. § 29. ita argumentatur: « Veritas carnis, Christo teste, probatur aspectu, et contactu. At in Eucharistia nihil videtur, aut tangitur, nisi panis: non igitur ibi caro, sed

panis est. » Petrus Martyr in lib. *contra Gardianum* objecto 123. alio modo consequentiam deducit: « Si panis fieri, ut sensus fallerentur, et aliquid panis videretur, et esset caro, Christi argumentum infirmum fuisset, cum probavit se carnem habere, quia videri, et tangi poterat: potuisset enim responderi, videri quidem sensuum iudicio esse carnem, sed tamen aliud quidpiam esse. »

Respondeo ad Calvinum, aliud esse affirmative colligere: Hoc palpatur et videtur, ergo corpus est; aliud negative: Hoc non palpatur, nec videtur, ergo non est corpus. Prior consequentia optima est, quam Dominus facit: siquidem nullo modo fieri potest, ut res incorporalis videatur, aut tangatur sensibus corporalibus, nec sensus falluntur circa proprium objectum. Itaque necessario quod videtur, et tangitur, corporale est. Posterior consequentia, quam Dominus nequaquam facit, sed Calvinus facit, mala est. Potest enim fieri, ut verum corpus sit praesens, et non tangatur, nec videatur, quia tectum est alio corpore; vel quia Deus impedit, ne species sensibiles ad sensus transmittat: quomodo Lucae 4. ipse transiens per medium illorum ibat, qui eum de monte praecipitare volebant. Et de sancto Gregorio Thaumaturgo scribit Nyssenus in ejus vita; et de S. Felice Nolano Paulinus in natalibus ejus, ita interdum eos persecutoribus occultatos, ut nulla re interposita praesentes non viderentur, aut sentirentur. Addo etiam, posse divina virtute fieri, ut corpus existat more spirituum indivisibiliter, ut videri ac tangi nullo modo possit; cum tamen fieri nequeat, ut spiritus existat more corporum divisibiliter. Sed de hoc infra dicemus: nunc satis est ostendisse non esse bonam consequentiam: non videtur, aut tangitur, ergo non est corpus; licet optima sit: Videtur, et tangitur, ergo corpus est.

Jam ad Petrum Martyrem respondeo: Sensus corporales falli non posse circa proprium objectum; falli tamen posse circa id, quod latet sub objecto sensuum; quod tamen magis convenit sensui interno, quam externo. Saepè enim accidit, ut pictores decipiant oculos, vel imaginationem intuentium, cum aliquid ad vivum expriment: quod de illo refertur, qui ita scite uvae depinxit, ut ad illas aves accurrerent, quasi vere essent uvae. Et in Scripturis, qui videbant, et tan-

gebant assumpta ab angelis corpora, Genes. XVIII. et XIX. non falebantur, cum se corpus videre et tangere credebant: falebantur tamen, cum se corpus humanum tangere, et videre existimabant. Sic etiam in Eucharistia, non falluntur sensus nostri, cum nos alium quid, rotundum, solidum sentire arbitramur: falluntur tamen cum nobis substantiam panis, sub illis accidentibus latere denuntiant. At non propterea infirmum fuit argumentum Domini, sed efficacissimum. Solum enim probare voluit Dominus, se non esse inane spectrum, aut umbram, seu phantasma, ut Apostoli suspicabantur, sed verum corpus; id vero ex testimonio sensus tangendi optime probavit: illud autem corpus esse humanum, vivum, idem quod antea fuerat, non probavit Dominus hoc solo argumento ex tangendi sensu de prompto, quod sine dubio non erat sufficiens; sed multis aliis modis, loquendo, manducando, testimonio Angelorum, miraculo piscium, allegatione Scripturarum etc.

Septimus locus est Joan. VI: *Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quidquam* (1). Hoc est potissimum fundamentum Zwinglii, in lib. *de vera, et falsa religione* cap. *de Eucharistia*; hunc enim locum vocat murum aeneum, et adamantem infractum. Petrus etiam Martyr in lib. *contra Gardianum* objecto 34. eodem hoc loco utitur, atque ita argumentum deducit: « Capharnaïtae putabant Christi carnem corporaliter manducandam, ut nunc arbitrantur Papistae. At Christi errorem illorum reprehendit, cum ait: Caro non prodest quidquam: significat igitur Dominus carnem suam non corporaliter manducandam, sed sola fide spiritualiter. »

Respondeo: Murum istum non modo non aeneum, aut adamantinum, sed vix luteum dici posse. Nam in primis etiamsi Christus loqueretur de carne sua, et eam diceret nihil prodesse, non tamen recte colligeremus, non esse veram carnem in Sacramento, idque propter duas causas. Primo, quia eodem modo concludi posset, non esse panem in Sacramento: nam si caro Christi non prodest, multo minus panis triticus proderit. Secundo, quia si de carne sua hoc Dominus dixisset, certe non intellexisset eam absolute non prodesse, sed non prodesse, si sola sit, id est, absque spiritu eam vivificante, ut exponunt

Augustinus et Cyrillus; alioqui enim si caro Christi non prodesset manducantibus eam, quomodo in eodem capite Dominus dixisset: *Qui manducavit meam carnem, habet vitam aeternam?* et, *Nisi manducaveritis, non habebitis vitam in vobis?* (2) Et denique summa impietas est negare Christi carnem Divinitati unitam nihil prodesse, cui totam nostram salutem B. Paulus tribuit, dum Coloss. 1. dicit, nos Deo reconciliatos per carnem Christi. Cum igitur in Sacramento nos esse credamus non nudam carnem, sed unitam divinitati, et per spiritum Dei vivam, et vivificantem, nihil facit contra nos illud: *Caro non prodest quidquam.*

Sed praeterea est alia solutio. Nam verus et litteralis sensus eorum verborum, non est, quod caro Christi, sive substantia carnis non prosit, sed quod carnalis intelligentia non prosit: ut exponunt Chrysostomus, Theophylactus, et Euthymius in hunc locum: nec non Origines in lib. III. *in epist. ad Romanos*, explicans illa verba cap. III: *Ex operibus legis non justificabitur omnis caro* (3); et Cyprianus in sermone *de Cena Domini* et alii. Vocatur enim eo loco nomine carnis, humana et carnalis cogitatio, ut distinguitur a cogitatione spirituali, et ex fide, atque inspiratione celesti excitata.

Id probatur primo, quia caro in Scripturis fere ubicumque distinguitur contra spiritum, vel contra aliquid sublimius; non significat substantiam carnis, sed vel infirmitatem, vel corruptionem, vel (ut dixi) humanam, et carnalem cogitationem; quae omnia in idem fere incidunt: si quidem ex corruptione est, ut homo humano suo sensu de rebus divinis judicare velit. Genes. VI: *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro sunt, id est, carnales, infirmi*. Matth. XVI: *Caro, et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus*. Rom. VIII: *Qui secundum carnem ambulat, et non secundum spiritum*; et, *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt*; et, *Prudentia carnis mors est, prudentia spiritus, vita et pax*. Galat. I: *Non acquievi carni et sanguini* (4). Hoc ergo modo caro non prodest quidquam, id est, cogitare, et intelligere manducationem carnis Christi humano, et carnali modo, quasi scindenda esset in partes, et coquenda, ac masticanda, et convertenda in propriam substantiam per actionem caloris naturalis.

(1) Joan. VI, 64. — (2) Joan. VI, 55 et 56. — (3) Rom. III, 20. — (4) Gen. VI, 3; Matth. XVI, 17; Rom. VIII, 5, 6 et 8; Galat. I, 46.

(1) Marc. XVI, 49; Act. I, 9; Hl. 24; Philipp. III, 20 — (2) Luc. XXIV, 50.

Secundo idem probatur ex occasione, quam habuit Dominus, ut diceret ista verba. Occasio enim fuit error Capharnaitarum, qui non solum cogitabant, quod Martyr dicit, veram carnem Christi nobis promitti, quod est verissimum, sed cogitabant eam manducandam eo modo, quem illis suggerebat proprium iudicium, et humanum experimentum, ut Augustinus et alii exponunt, nimirum quo modo comedantur alie carnes. Huic enim errori aptissime respondet hæc Domini sententia: idem enim est ac si dixisset: Animalis homo non assequitur divina mysteria.

Tertio probatur ex verbis sequentibus; subiungit enim immediate: *Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus, et vita sunt* (1), id est, sunt verba explicantia, et tradentia res divinas, spirituales, vitam æternam afferentes, propterea non debent humano sensu accipi, sed fide, et intelligentia a Deo inspirata. quasi dicat Dominus: Non mirum est si vos non intelligitis, quia vos humana cogitatis, et ego loquor divina. Quomodo etiam Joan. III. cum Dominus loqueretur de mysterio regenerationis, et Nicodemus cogitaret carnalem quamdam nativitatem ex utero matris, reprehendit eum illis verbis: *Qui de terra est, de terra loquitur; qui de caelo venit, super omnes est, id est, tu homo terrenus, terrena cogitas, et loqueris; ego qui de caelo veni, loquor ea, quæ superant captum omnium hominum: et ideo fide divina, non humano iudicio hic opus est. Idem etiam colligitur ex aliis sequentibus verbis: Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Ista enim verba nullo modo coherent cum illa explicatione: Caro non prodest quidquam, id est, non prodest manducare carnem in Sacramento. Quæ enim est ista connexio: Non prodest manducare carnem in Sacramento; sed sunt ex vobis qui non credunt? At cum nostra explicatione aptissime coherent. Idem enim est, ac si diceret: Caro non prodest ad credendum, sed spiritus fidei: ideo quidam ex vobis non credunt, quia non habent spiritum, sed toti sunt caro, et carnali iudicio res divinas metiuntur. Unde etiam consequenter adiungit: Propterea dixi vobis, quia nemo potest ad me venire, nisi Pater meus traxerit illum* (2). Ubi videmus Dominum semper loqui de intelligentia spirituali, quæ datur a Deo, quæ credunt verbis ipsis, et opponitur humane cogitationi, et sapientie.

(1) Joan. VI, 64. — (2) Joan. III, 31; VI, 65 et 44. — (3) Joan. XII, 26. — (4) Joan. XV, 24.

Ubi etiam illud est observandum, istam sententiam: *Caro non prodest quidquam*, ideo afferri ut murum athenum contra Sacramentum ab hæreticis, quia vere caro sunt ipsi, et caro non modo non prodest quidquam, sed etiam plurimum obest; est enim radix, et quasi parens omnium hæresum. Ideo enim hæretici sunt hæretici, quia nolunt subijcere iudicium suum verbo Dei, sed humana sua ratione omnia metiri volunt: et præsertim Sacramentarii. Causa enim præcipua cur non credant, est, quia humana ratio, qua sola ducuntur, non assequitur arcana Dei, et ipsi nihil volunt credere, nisi quod intelligunt. Prætexunt quidem Scripturas, sed tota questio est de sensu Scripturæ in quo assequendo nolunt illi Ecclesie acquiescere, ad quam nos Scripturæ apertissime mittunt, sed iudicio suo niti volunt. Itaque Apostolus Galat. v. inter opera carnis, hæreses numeravit.

Octavus locus est Joan. XII: *Ubi sum ego, illic et minister meus erit* (3). « At sancti non sunt in Eucharistia, igitur neque Christus ibi est. » Hoc argumentum satis indicat inopiam solidarum rationum, quæ laborant adversarii: neque enim ad has ineptias descenderent, si aliquid solidi proferre possent.

Sed tamen respondeo. Primo, Christum non dixisse: Ubicumque ego sum, sed: *Ubi ego sum, illic et minister meus erit*. Satis igitur est si sancti alicubi sint cum Christo, etiamsi non sint ubicumque est ipse: alioqui etiam in cruce cum ipso omnes esse debuissent. Secundo, certum est Christum illis verbis promississe consortium regni, et gloriæ: sic enim ait clarius Joan. XVII: *Pater, volo ut ubi sum ego, et isti sint mecum, ut videant claritatem meam* (4).

Sed instat Petrus Martyr contra hanc solutionem in lib. *contra Gardinerum* objecto 37. « Vel Christus in Eucharistia est in gloria Patris, vel non: Si non est, imple faciunt, qui eum gloria Dei Patris ad hæc inferiora devocant. »

Respondeo: Sophistice argumentari pseudomartyrem istum: siquidem Christum in Eucharistia esse in gloria Patris, dupliciter intelligi potest. Uno modo, ut dum est in Eucharistia, videat Deum sancta illa anima, et proinde sit etiam in gloria Patris; et hoc modo Christus in Eucharistia est in gloria; nec enim unquam, aut usquam gloria privatur.

Altero modo, ut esse in Eucharistia sit illi gloria, et beatitudo; et hoc modo in Eucharistia non est in gloria: nec enim species ille sunt gloria Dei Patris; non igitur opus est, ut sancti sint in Eucharistia, ut sint cum Christo in gloria. Adde autem secundum Sanctorum Patrum doctrinam, Christo in Eucharistia existentem adesse semper choros Angelorum, ut aperte testatur Chrysostomus lib. VI. *de Sacerdo*, et homil. 65 *ad populum Antiochenum*, et Ambrosius in *cap. 1. luce*, in illa verba: *Apparuit illi Angelus*: et Gregorius lib. IV. *Dialogor.* cap. 38.

Nonus locus est Joan. XIV: *Relinquo mundum, et vado ad Patrem* (1). Ac ne forte respondeamus Dominum reliquisse mundum visibiliter, sed mansisse tamen in mundo invisibiliter, occurrit Martyr libro *contra Gardinerum* objecto 3. et Calvinus lib. IV. *Institutionum* cap. 17. §. 26. ac probat id non recte posse responderi, quia Dominus in eodem loco promittit alium Paracletum, id est, Spiritum sanctum, qui suppleat absentiam suæ defectum. Non autem vere supplet defectum absentie Christi Spiritus sanctus, nisi is vere, sicut et homo, abesset: si enim totus Christus, et ut Deus, et ut homo adest, quorsum eget vicario? Denique notat Calvinus, antitheta esse, Christi ascensum, et descensum Spiritus sancti: quocirca necesse esse, ut vere ex mundo Christus abierit quoad carnem, si succedere debuit Spiritus sanctus.

Respondeo: Christum reliquisse mundum, quoad conversationem humanam; non enim post mortem suam versatus est in mundo more aliorum hominum; hæc tamen absentia non repugnat presentie alterius generis, ut supra diximus, et probavimus ex eo loco Luc. XXIV: *Hæc locutus sum vobis cum essem vobiscum* (2).

Porro, argumentum de adventu Spiritus sancti, aut ego nihil video, aut juvat causam nostram. Nam Spiritus sanctus non promittebatur, ut suppleret omnem Christi presentiam; ipse enim ibidem dicit: *Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos; et Matth. ult. Vobiscum sum usque ad mundi consummationem; et Joan. I. In mundo erat* (3). Solum ergo supplere debuit presentiam Christi inter homines humano more conversantis. Quia enim Apostoli carituri erant conspectu

Christi, et concionibus, atque exemplis ejus; egebant majori gratia interna, quæ suppleret externam illam consolationem, et auxilia: atque hoc est, quod eis Christus promisit, cum alium Paracletum promisit. Quod certe nihil facit contra presentiam Christi in Eucharistia: sic enim ibi præsens est Christus, ut eum nec videamus, nec audiamus, neque nobiscum humano more conversetur.

Denique illa antithesis ascensus Christi, et descensus Spiritus sancti, videtur etiam contra Calvinum. Nam sicut Spiritus sanctus vere descendit, et tamen in caelo etiam mansit; ita Christus vere ascendit, et tamen vere etiam mansit nobiscum, non solum ut Deus (quomodo ubique est) sed etiam ut homo in Eucharistia, sed modo spirituali et invisibili.

Decimus locus est, Joan. XX: *Noli me tangere; nondum enim ascendi ad Patrem meum* (4). Urget hunc locum Calvinus lib. IV. cap. 17. §. 29. « Dominus, inquit, ipse non oculos tantum, sed omnes sensus nostros e terra subducere voluit, se tangi a mulieribus vetans, donec ascendisset ad Patrem. Cum pio reverentia studio Mariam videat prope rare ad osculandos pedes, cur tactum hunc improbet, ac prohibeat, donec in caelum receptus fuerit, nulla causa est, nisi quia nusquam alibi vult quæri. »

Respondeo: Tantum abest, ut nulla sit alia causa, nisi ista; ut ista non sit vera causa, et multæ aliæ reddi possint. Istam enim veram causam non esse, perspicuum est ex eo, quod paulo post permisit Dominus se tangi, non modo a Magdalena, sed etiam ab aliis mulieribus, ut Matthæus habet cap. XXVIII. et Augustinus notavit tract. 121. in Joan. Sicut ergo Calvinus ex prohibitione probat, Christum nolle quæri, aut tangi, nisi in caelo; ita ex permissione nos probamus velle quæri, et tangi etiam in terra. Deinde si Christus non visset quæri, nisi in caelo; at in terra supissime apparuit, tum ante ascensionem, tum etiam postea.

Multas autem causas illius prohibitionis reddi posse non dubitabit, qui Patres legerit. Chrysostomus hom. 85. in Joan. et Theophylactus in hunc locum dicunt, Mariam voluisse solito sibi more familiariter ad Dominum accedere, eumque complecti: Dominum autem id prohibuisse, ut indicaret corpus suum

(1) Joan. XVII, 28. — (2) Luc. XXIV, 44. — (3) Joan. XIV, 18; Matth. XXVII, 20; Joan. I, 10. — (4) Joan. 20, 17.

jam gloriosum et immortale, majori reverentia tractandum, quem antea; et hoc significant illa verba: *Nondum ascendi, sed vado etc.* id est nondum quidem ascendi, sed paulo post ascensus sum: jam enim corpus habeo gloriosum, et dignum celesti mansionem. Unde cum ipsa cum aliis mulieribus paulo post adoraret, et pedes reverenter oscularetur, non legitur eas prohibuisse.

Augustinus tract. 121. in Joannem, et Leo serm. 2. de Ascensione dicunt, Mariam typum gessisse Ecclesie Gentilium, et quia Christus non se ostensus erat videndum, et tangendum Ecclesie Gentium, sed tantum fide, per Apostolorum predicationem post ascensionem, ideo dixisse: *Noli me tangere, nondum enim ascendi etc.*

Idem Augustinus ibidem, et Gregorius lib. xxvi. Moral. cap. 29. dicunt, per illum contractum significari contractum fidei: et quia Maria nondum credebatur Christum esse Patri aequalem, ideo Christum noluisse ab ea tangi; et hoc significari illis verbis: *nondum enim ascendi*; id est, in corde tuo nondum ascendi, opinio tua non sum cum Patre.

Cyriillus lib. xii. cap. 59. in Joannem scribit Christum voluisse his verbis significare carnem in Eucharistia non debere tangi, nisi ab hominibus puris, et qui jam acceperint Spiritum sanctum. Et quia Maria typum gerebat peccatorum, quatenus tangere eum voluit, antequam per adventum Spiritus sancti plane purgata fuisset, ideo dictum esse: *Noli me tangere.*

Bernardus serm. 28. in Cantica, dicit hunc esse sensum: *Noli me tangere*, id est, noli iudicio sensum probare meam resurrectionem, sed expecta ascensionem, et adventum Spiritus sancti: tunc enim roborata in fide, ipsa fide longe melius, et tutius cognoscet me resurrexisse, quam nunc possis tangendo.

Addi potest alia explicatio, quae mihi videtur simplicissima, et litteralis maxime; non prohibuit contactum, sed cohibitum festinationem tangendi, ut hic sit sensus: *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum, sed vado ad fratres meos, et die eis etc.* hoc est: Noli ita festinare ad me tangendum, adhuc satis temporis habebis; nondum enim recessi a vobis: vade prius ad Apostolos, nuntia me resurrexisse, et tunc commodius poteris una cum aliis me videre, et tangere. Ista expositio, ideo videtur op-

tima, quia cohaeret aptissime cum illa causa: *Nondum enim ascendi*, et etiam cum eo, quod Dominus se tangi permisit a mulieribus, et apostolis; imo ipse invitaverit eos, dicens: *Palpate et videte*, Luc. xxiv. et Thomas: *Tange latus meum*, Joan. xx. Denique ista explicatio totum Calvinii fundamentum evertit.

Undecimus locus est Actor. vii. et xvii. *Deus non in manufactis templis habitat: non igitur manet inclusus Christus, cum sit Deus, in singulis templis* (1). Ubitur hoc argumento Petrus Martyr in lib. contra Gardianorum objecto 8. sed quia viderat facile solvi posse, dicit hanc esse vim hujus argumenti, et hoc modo a suis proponi solere: «Deus ob suam immensitatem non potest ullo templo claudi, quia est major omni templo: ergo neque corpus Christi, quod justam hominis staturam habet, poterit includi in pyxide, quia majus est pyxide.»

Respondeo: Loca illa intelliguntur proprie de divinitate, quae licet sit ubique, et peculiari modo in templis, dicitur tamen verissime non habitare in manufactis; quia habitare significat indigentiam loci: illi enim proprie habitant in domo, qui nisi ibi essent, male essent; significat etiam comprehensionem, et conclusionem in loco. Utrumque repugnat Deo vero, et tamen utrumque conveniebat idolis Gentilium; idcirco Paulus Actor. xvii. hoc dicit, Deum non habitare in templis, ut distingueret eum ab idolis. Quamvis autem haec loca proprie de divinitate intelligantur; tamen conveniunt suo modo etiam corpori Christi in Eucharistia existenti. Et si enim est ibi vere Christus, tamen non proprie habitare ibi dicitur esse, cum non indigeat ipse tecto, aut domo ulla, nec concludatur ita uno in loco, ut non sit etiam extra eum locum.

Jam ad argumentum Martyris respondeo: Si recte accommodetur proportio, argumentum esse pro nobis, non contra nos. Nam sicut Deus ob suam immensitatem non concluditur in pyxide, aut speciebus panis, tamen totum ibi revera est. Quomodo autem possit corpus humanum non occupare locum, et proinde sub specie modici panis contineri, in alia quaestione explicabitur: hic enim solum ex verbo Dei agitur. Verbum autem Dei non habet, non posse magnum corpus esse in parvo loco: sed contrarium potius, cum

Matth. 7. legamus posse Deum facere, ut transeat camelus per foramen acus.

Duodecimus locus est I Corinth. x: *Patres nostri eandem escam spirituales manducaverunt, et eundem potum spirituales biberunt* (1). «At illi non manducaverunt carnem Christi, nec biberunt ore corporali, ut notum est, sed fide tantum: igitur etiam nos fide tantum manducamus, et bibimus.» Hoc argumentum urget Petrus Martyr lib. contra Gardianorum, par. 1. objecto 82.

Sed facilis solutio est. Nam in primis demonstravimus in disputatione de sacramentis in genere, non velle Paulum dicere eandem escam nos et Hebraeos comedis, sed eandem escam comedis omnes illos, qui tunc vivebant, tum boni, tum mali.

Quia vero citat Augustinum Petrus Martyr, qui in Psalm. lxxvi. et tract. 26. in Joannem dicit, eandem escam nos, et Hebraeos comedis ex hoc loco Pauli: ideo ad Augustinum duo quaedam respondeo. Primo, Augustinum non exposuisse hunc locum in commentario aliquo proprio, sicut fecerunt Chrysostomus, Theophylactus, et alii; sed solum adduxisse ad suum propositum aliquid ex hac Pauli sententia, propterea non mirum videri debere, si anteponimus in hac parte in sensus litteralis investigatione Chrysostomum, et alios, qui ex proposito hunc locum exposuerunt, Augustino tractanti haec verba in alienis locis. Certe Paulus apertissime ad litteram loquitur de esca eadem inter omnes illos, non autem nobiscum. Nam secundum Augustinum, et etiam adversarios, non omnes Hebraei, sed boni duntaxat, qui symbola intelligebant, eandem nobiscum escam manducaverunt. At Paulus significat bonos, et malos eandem manducasse; subiungit enim: *Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo*: omnes ergo manducaverunt, et tamen plurimi eorum non placuerunt Deo, qui nimirum multi mali cum bonis illam escam manducabant. Et sicut dicit: *Omnes eandem escam spirituales manducaverunt*; ita etiam dicit: *Omnes mare transierunt*. At certe mare transierunt omnes, et mali, et boni.

Dico secundo, veram esse Augustini sententiam, licet Pauli loco ad litteram non conveniat: nec tamen nobis ullo modo adversari. Nam dicit ipse, eandem nobiscum escam manducasse Hebraeos; sed explicat quo-

modo eandem, nimirum significatione: quia idem significant sacramenta illa, et nostra. Sic enim ait tract. 62. in Joann. «Sacramenta illa fuerunt, in signis diversa sunt, in re quae significantur paria sunt.» Et praeterea eadem sunt significatione, quia nostra continent, quod illa significant, ut aperte Augustinus, ait in Psalm. lxxiii. ubi dicit, sacramenta vetera promississe salvatorem, nostra dare salutem, et in Psalm. lxxv: «Idem, inquit, in mysterio cibus, et potus illorum, et noster; sed significatione petra, non specie; quia idem ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus. Ubi vides, Judaeis tribui Christum in petra, nobis in carne, quam nimirum petra illa figurabat. Denique lib. contra litteras Petilianas cap. 37. «Aliud, inquit, est Pascha, quod Judaei de ove celebrant, aliud quod nos in corpore, et sanguine Domini accipimus.» Ubi vides, pro ove, quam habebant Judaei, nobis non tribui panem, sed corpus, et sanguinem Domini, quae ove illa significabatur. Non igitur apud Augustinum eadem erat esca Judaeorum, et Christianorum, quoad rem ipsam, sed solum quoad significationem: quomodo dicuntur idem esse figura, et figuratum, quia unum est vere, quod alterum est typice.

Decimus tertius locus est I Corinth. x. et xi. «Ubi aliquoties Eucharistia vocatur panis, etiam post consecrationem: nihil igitur aliud est Eucharistia, nisi panis reipsa, significatione autem corpus Christi.» Ubitur hoc argumento, quod est commune adversariorum, Petrus Martyr lib. contra Gardianorum, objecto 19.

Respondent nonnulli, Eucharistiam vocari panem per tropum, quia fit ex pane, sive quia antea fuit panis: et afferunt multa exempla Scripturae, ut quod Genes. iii. Eva dicitur os Adami: Exodi vii. virgae converse in dracones, adhuc vocentur virgae: quod Matth. xi. dicantur publicani, et meretricies praecedere in regnum celorum. Sed haec solutio non videtur solidissima: possent enim adversarii dicere, non ideo, quia alicubi res denominatur ab eo, unde facta est, ubique ita accipienda esse vocabula. Secundo igitur dici potest, Scripturam vocare ordinarie res ut exterius apparent; sic enim serpentem aeneum vocat serpentem: angelos, qui apparebant in forma humana, vocat viros; boves aeneos, malogranata aurea, et similia

(1) Act. vii. 48: xvii. 24.

(1) I Cor. x. 3.

ornamenta templi simpliciter vocat boves, malogranata etc. Quoniam igitur Eucharistia forma exteriori nihil differt a vero pane, quid mirum si vocatur panis? Tertio dici potest, et (meo iudicio) optime, vocari panem phrasi hebraica, quia nomine panis intelligitur generatim omnis cibus. Et denique quarto vocari panem, quia non solum est cibus, sed est cibus solidus, præcipuus, substantialis, qualis est panis triticus inter cibos corporales. Ac ut videas argumentum adversariorum nihil efficere, illud perpende, in 6. cap. Joannis, corpus Domini frequenter vocari panem, et tamen adversarii contendunt in eo capite non tractari de Eucharistia, ac proinde coguntur per panem non intelligere panem materiale, sed cibum cælestem.

Decimus quartus locus est Philipp. III. *Salvatorem expectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ* (1). Hinc tale argumentum facit Calvinus lib. IV. *Instit.* cap. 17. §. 29. « Corpora nostra post resurrectionem habebunt eas dotes, quas nunc habet corpus Christi. At stultum esset expectare, ut nostra corpora esse possint in pluribus locis, vel sub modica panis specie. »

Respondeo quod Christi corpus esse possit in multis locis, aut sub modica specie panis non oritur ex aliqua dote corporis gloriosi, sed ex infinita Dei potentia. Nam etiam ante Christi resurrectionem credimus, Christi corpus fuisse in Eucharistia; nihil igitur ad rem facit gloria corporis, quam expectamus.

Decimus quintus locus est Coloss. III. *Quæ sursum sunt quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens* (2). Ex hoc loco Calvinus colligit lib. IV. *Instit.* cap. 17. §. 36. Christum non esse quaerendum in pane Eucharistiæ: et addit, non sine causa, in antiqua Ecclesia fuisse institutum, ut ante mysteriorum celebrationem diceretur: « Sursum corda. »

(1) Philipp. III, 20 et 21. — (2) Coloss. III, 1.

Respondeo: Si timeremus hoc argumentum, jamdudum valere jussissem illam præfationem: *Sursum corda*; quam tamen non diligenter frequentamus, et adversarii negligunt. Tametsi enim in libro de ritu Sacramentorum ministrandorum jubet Calvinus, ut concionator inter concionandum moneat, sursum cor esse habendum; tamen non vult præscriptis verbis recitari præfationem illam cum suis responsionibus, ut veteres faciebant, teste Cypriano in serm. *de orat. Domin.* et Augustino lib. *de bono persever.* cap. 13. et omnibus Græcis liturgiis, Jacobi, Basilii, Chrysostomi, et omnibus Latinis; id quod etiam hoc tempore nos facimus.

Respondeo igitur: « Sursum corda non significare elevationem ad locum corporalem: alioqui astrologi piissimi essent omnium hominum, qui semper versantur animo, et oculis inter sidera: sed elevationem a rebus terrenis et curis hujus vitæ ad Deum, et res æternas, et divinas. Unde, sacerdos dicit: « Sursum corda », non respondemus, Habemus ad firmamentum, sed « Habemus ad Dominum. » Et certe, qui in hoc mundo Christum quaerebant, vel in præsepi, ut tres magi, vel in templo, ut ipsa Virgo mater, vel in sepulchro, ut Magdalena; sursum cor habebant; qui illum quaerebant, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Et potest fieri, ut quis dum terram intuetur, et cogitat, cor habeat sursum; et contra, dum quis cælum intuetur, et cogitat, cor habeat deorsum; si nimirum ille in terra cogitet Dei potentiam, quæ ibi relucet; hic autem in cælo nihil cogitet, nisi naturam, et qualitates cæli. Sic igitur qui in Eucharistia Christum quaerunt, et venerantur, sursum cor habent, si de ipso Christ, non de negotiis hujus vitæ, interim cogitent.

CONTROVERSIARUM

DE EUCHARISTIA

LIBER SECUNDUS

DE VERITATE CORPORIS DOMINI IN EUCHARISTIA EX TESTIMONIIS PATRUM.

Hic tenus ex verbo Dei controversiam disputavimus de præsentia corporis Domini in Eucharistia; nunc ex testimoniis veterum Patrum, qui ante hanc litem exortam floruerunt, eandem controversiam disputare aggredimur. Nam et si adversarii, Patres contemnere soleant, cum eos sibi adversari non dubitent; in hac tamen quaestione aliquid eis tribuere videantur: certe laborant, quantum possunt, ut eos ad se pertrahant. Joannes Calvinus in ultima admonitione ad *Westphalum*: « Constat, inquit, vetustos omnes scriptores, qui totis quinque sæculis post Apostolos vixerunt, uno ore nobis patrocinari » Petrus Martyr in præfatione suæ defensionis *contra Gardinerum* ad Reginam Angliæ, jaectat se defendere sententiam Patrum Græcorum, et Latinorum veterum de Eucharistia. Petrus Boquinus initio libri de *cæna Domini* contra Heshusium dicit, nullam esse rationem certiorum, et breviorum inveniendæ veritatis, in hac, de qua agimus, controversia, quam insistendo vestigiis antiquorum Patrum.

Nos igitur, ut apertissime, et brevissime (quantum rei magnitudo patietur) intelligamus, quid Patres senserint, singulos seorsim excutiemus ordine ætatis, quo in Ecclesia floruerunt: ac in singulis quatuor considerabimus. *Primo*, quid ad ea respondeant adversarii. *Tertio*, quid ex iisdem contra nos illi afferant. *Quarto*, quid ad ea sit respondendum.

Est autem illud *observandum*, testimonia Patrum, non quidem æquari per se Scripturam testimoniis: tamen ex iis aperte cognosci, quæ fuerit sententia, et fide ejus Ecclesiæ, quam omnes fatemur veram Christi Ecclesiæ fuisse, et veram de sacramentis fidem ac doctrinam habuisse: quocirca ex illis colligitur argumentum firmissimum, et infallibile pro veritate. Unde *Augustinus* lib. 3. *de peccatorum meritis et remiss.* cap. 7. cum attulisset Patrum testimonia quædam, ut Cypriani, et Hieronymi pro peccato originali: « Hæc, inquit, non ideo com-

memoravi, quod disputatorum quorumlibet sententiis tanquam canonica auctoritate nitamur; sed ut appareat ab initio, usque ad præsens tempus, quo novitas ista orta est, hoc apud Ecclesiae fidem tanta constantia custoditum, ut etc. »

CAPUT PRIMUM.

PRIMA ÆTAS ECCLESIE AD ANNO DOMINI I.
USQUE AD 100.

*Testimonium discipulorum S. Andreae
Apostoli.*

Primo igitur excutienda sunt testimonia eorum, qui Apostolos viderunt, et audiverunt, quæ fuit prima ætas Ecclesie. Ac primum occurrit liber passionis S. Andreae Apostoli scriptus ab ejus discipulis, qui passioni interfuerunt. Hunc librum legitimum esse satis constat; tum, quia nulli (quod sciam) adhuc in questionem ejus auctoritatem vocarunt; tum, quia revera nihil continet, quod novitatem redolcat; tum, quia genus passionis S. Andreae, et illa ejus verba: « Salve sancta crux », in tota Ecclesia celeberrima, ex hoc libro sine dubitatione sumpta sunt: tum quia Petrus Damianus in serm. 2. de S. Andrea de hac historia sic loquitur. Non immerito in singularem auctoritatis arcem suscepta est, quam qui viderunt, scripserunt orbi, et ministri fuere sermonis: tum denique, quia Joannes a Lovanio in sua censura de passionibus sanctorum, quæ habetur in *Martyrologio* Molani, hunc librum omnibus modis legendum censet; et idem indicavit vir gravissimus Aloysius Liponannus, qui ex probatis auctoribus vitas Sanctorum descripsit; ut omittam quod in Breviario Romano, nuper recognito, ac repurgato, sumum locum habet passio S. Andreae ex hoc libro.

In eo igitur libro habentur hæc verba Apostoli Andreae: « Ego omnipotenti Deo immaculatam agnum quotidie sacrifico ». Et infra: « Qui cum sit vere sacrificatus, et vere a populo carnes ejus manducatae, integer perseverat, et vivus ». In quibus verbis, illud (*Vere manducatae*) excludit manducationem in solo signo aut spiritu. Ac præterea paulo infra, cum Ageas miraretur, ac pete-

ret, sibi explicari, quomodo posset fieri, ut agnus vere manducatus, integer et vivus maneret, et S. Andreas recusaret homini ethnico mysterium explicare, et ille instaret, ac per tormenta cogere vellet Apostolum; tandem Apostolus subjunxit, fieri non posse illo modo, ut sine fide in Christum, ad hujus mysterii notitiam perveniret. Ad certe si nihil est Eucharistia, nisi panis significans Christum, non erat difficile etiam sine fide intelligere, quomodo Christus in signo manducatus, integer perseveret. Nam si in pane imprimatur imago principis alicujus; certe sine ulla sua læsione, comedi poterit princeps ille in sua imagine; nec ulla difficultas est in hac re intelligenda. Ad hunc locum non vidi ullam responsonem hereticorum.

CAPUT II.

Testimonium S. Ignatii.

Secundus auctor Apostolorum tempore est S. Ignatius, de cujus epistolis dubitari non potest, cum eæ citentur ab Eusebio, Athanasio, Hieronymo, Theodoro, et aliis veteribus frequentissime. Is ergo in epist. ad *Smyrneses* (ut citat Theodoretus dialog. 3.) sic ait: « Eucharistias, et oblationes non admittunt, quod non confiteantur Eucharistiam esse carnem Salvatoris, quæ pro peccatis nostris passa est, quam Pater sua benignitate suscitavit. »

Ad hunc locum Beza respondet in *Dialogo* Cyclops, fateri se veram carnem Christi nobis dari fide manducandam. At Ignatius non dicit, carnem Christi nobis dari quocumque modo, sed dicit Eucharistiam esse carnem Christi, Petrus Boquinus in lib. de *Cena Domini*, respondet Ignatium disserere contra eos, qui negabant Christum habuisse veram carnem: et ex Eucharistia argumentum duxisse, quia si Christus non habuit veram carnem, non potest Eucharistia esse caro vera, id est, signum, seu symbolum vere carnis.

At contra; nam Ignatius dicit, hæreticos illos, contra quos agit, omnino repudiassse Eucharistiam, ne fateri cogentur, Christum habuisse veram carnem, si Eucharistiam, quæ est ipsa caro Christi, admisissent. Observandum enim est, hæreticos illos (ut ex ipsa epistola ad *Smyrneses* patet) docuisse Christum putative natum, passum, mortuum, resurrexisse: ac per hoc non negasse Christum habuisse carnem aliquam visibilem, et apparentem, sed negasse habuisse eum veram carnem humanam. Ex quo sequitur, ut non debuissent repudiare imagines, et figuras carnis Christi, sed solum ipsam veram carnem, Nam corpora humana apparentia depingi possunt, et figuris exprimi, licet vere humana non sint, ut patet de imaginibus Angelorum. Ergo hæretici illi non negabant Eucharistiam significare posse carnem Christi, sed negabant esse carnem Christi (ut Ignatius diserte dicit) ne videlicet cogentur admittere, Christum habuisse veram carnem. Reprehenduntur autem ab Ignatio; igitur Ignatius contrarium sentiebat, nempe Eucharistiam esse vere et proprie Christi carnem. Habentur alia loca in epist. ad *Rom.* et in epist. ad *Ephes.* sed facilius eludi possunt.

Porro ex Ignatio objicit Petrus Martyr in lib. contra *Gardinerum* 1. part. objecto 149. illa verba ex epist. ad Philadelphenses: « Rogo vos, ut instetis uni fidei, uni predicationi, una Eucharistia utentes: una est caro Domini Jesu, et unus ejus sanguis, qui pro nobis effusus est: unus etiam panis pro omnibus contractus, et unus calix totius Ecclesie. » Notat enim Petrus Martyr Ignatium distinguere panem, et calicem, a carne, et sanguine Christi, cum dicat: « Una caro, unus sanguis: unus etiam panis, unus calix. » Ex quo sequi videtur, ut in Sacramento non sit nisi panis, et vinum, quæ tamen carnem, et sanguinem, quæ sunt res Sacramenti, significent. Addit etiam argumentum ex nomine panis, et fractionis, quæ non conveniunt proprie, nisi vero pani.

Respondeo: Quod affinet ad romina panis et fractionis, non esse faciendam novam questionem, cum sint ista ipsa vocabula Pauli, 1. Corinth. xi: *Panis, quem frangimus* etc., de quibus supra diximus. Quod autem pertinet ad illam distinctionem carnis, et sanguinis a pane, et calice, dico Ignatium distinguere carnem, ut in cruce passam, et sanguinem, ut in cruce fusum, a sacramento

Eucharistiae; et rectissime. Sacramentum enim Eucharistiae, sive continet vere (ut nos credimus) Christi carnem, sive non continet, est signum representans carnem Christi, ut morientem in cruce, et sanguinem, ut in cruce effusum, et proinde distinguitur ab illis. Vult autem eo loco Ignatius hortari ad unitatem et charitatem consecrandam, et ad schismata, et hæreses fugiendas. Itaque monet ut in una fide maneat, eidem predicationi dent operam, et una utantur Eucharistia, id est, simul communicent, non faciant schismata, non erigant contraria altaria. Probat autem debere eos simul communicare, quia unum est sacramentum Eucharistiae, unum autem sacramentum esse, probat, quia una est caro Christi, et unus sanguis. Quæ probatio efficax esset, etiamsi hoc sacramentum significaret tantum carnem Christi, ut adversarii volunt: sed est efficacior, si sacramentum non tantum significet, sed etiam vere continet Christi carnem.

CAPUT III.

Testimonium S. Dionysii Areopagite.

Dionysium Areopagitam apostolorum tempore floruisse nemo dubitat: libros qui ei adscribuntur, negant hæretici illius Dionysii esse, et nos alibi probavimus esse. Sed hoc loco supersendum est hoc labere, quia Petrus Martyr non solum admittit, eos libros esse alicujus antiqui Patris, sed etiam argumentum inde petere audeo pro suo errore. Et præterea cum citetur hic auctor tanquam antiquus, venerabilis Pater a S. Gregorio hom. 34. in Evangelia; necesse est omnino vixisse illum in primis quinque sæculis, quæ a Calvino recipiuntur. Nam si Gregorio, qui ante annos mille floruit, fuit hic auctor antiquus, et venerabilis Pater, quid erit nobis?

Ille igitur auctor in lib. de *Hierarchia ecclesiastica*, cap. 3. par. 3. præter alia multa, quæ de hoc sacramento dicit, ita ipsum alloquitur: « O divinissimum, et sacrosanctum Sacramentum, obducta tibi significantium signorum opera dignanter aperi, et perspicue nobis fac appareas; nostrosque spirituales oculos, singulari, et aperto tui lucis fulgore imple. » Hæc ille. At ejusmodi invocatio stultissime, et impie referretur ad

sacramentum, si solum esset panis triticeus, non aulem panis coelestis vivus, et divinus. Respondet Petrus Martyr in lib. *contra Gardinerum*, par. 1. objecto 150. Dionysium apostrophem fecisse ad rem significatam, id est, ad ipsum Christum, qui per symbola panis, et vini representatur: « Quomodo in templis Papistarum, inquit ipse, videas procumbere homines ante signa, et statuas, et ad illas exclamare, quasi aut B. Virgo, aut Petrus, et Paulus praesens esset. »

At bis peccat in hac responsione Pseudo-martyr. Primo, quia se ipse damnat cum ceteris sacramentariis, qui acerrime reprehendere solent, et idololatricam accusare Catholicos, quod orent ante imagines, aut venerabile Sacramentum: nunc enim usum istum ipse defendit, dum cum sanctissimo Patri tribuit. Secundo peccat, quod non advertit, aliud esse ante imagines invocare Christum, vel sanctos, quae imagines representant, quod catholici recte faciunt; aliud invocare ipsas imagines, quod Catholici non faciunt, nec potest nisi stulte, et impie fieri. Dionysius autem ipsum invocat Sacramentum atque ab ipso petit, quae a solo Deo recte peti possunt: existimavit igitur in Sacramento vere Christum ipsum Deum, et hominem contineri, imo ipsum Christum una cum externis symbolis Sacramentum esse.

Idem Dionysius ibidem, sed paulo inferius: « Pontifex, inquit, quod hostiam salvatorem, quae supra ipsum est, licet, se excusat ad ipsum exclamans: Tu dixisti, Hoc facite etc. At certe purus panis non supra nos est; neque esset opus ulla excusatione, si merum panem tractare debemus, etiamsi is Christum significaret; alioqui debuissent etiam Aaronici sacerdotes se excusare, quod indigni essent, qui tangerent oves, et hoves illos, quod ridiculum est.

Audiamus nunc quid ipse pro se afferat ex Dionysio. Afferit igitur illa verba ex eodem cap. 3. par. 3. « Pontifex opertum panem et individuum aperit, et in frusta concidit. »

Respondeo: Miram esse adversariorum importunitatem, qui si in uno, vel altero Patre legant Eucharistiam vocari panem, statim clamant, Eucharistiam nihil esse, nisi panem proprie dictum: et cum in omnibus Patribus in infinitis locis legant Eucharistiam esse corpus Christi, tamen non volunt admittere corpus ullo in loco proprie accipi. Dico igitur panem voca-

ri Eucharistiam, sed panem coelestem, et divinum, non triticeum: nam paulo ante (ut diximus) idem Dionysius scribit eum panem esse hostiam ipso Pontifice longe digniorem, ita ut excusatione illi opus sit, quod rem tam eximiam tractare audeat.

CAPUT IV.

SECUNDA AETAS ECCLESIAE AB ANNO DOMINI 100. AD 200.

Testimonium S. Justini.

Posti Apostolorum discipulos in secunda aetate Ecclesiae tres habemus testes insignes, et indubitatos, Justinum Martyrem, Pium I Pontificem, et Irenaeum. Justinus igitur Martyr in *Apologia 2. ad Antoninum imperatorem*, sic loquitur de Eucharistia: Οὐ γὰρ ἴσιν ἄρτον, οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν, ἀλλὰ ὃν τρόπον διὰ λόγου Θεοῦ σαρκωποιῦμεθα Ἰησοῦς Χριστός, ζωστήρι ἡμῶν καὶ σώματι, καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσται: οὗτο καὶ τὸν δι' αὐτοῦ λόγον τοῦ Θεοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστήσασιν τροφήν, ἣ ἡ; αἷμα καὶ σάρκα κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἵναίνου τοῦ σαρκωποιθέντος Ἰησοῦ, καὶ σώματι, καὶ αἷμα ἰδιόδηλον ἐνείη. « Non enim ut communem panem, neque communem potum haec sumimus, sed quemadmodum per verbum De incarnatus Jesus Christus Salvator noster, et carnis, et sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam per preces verbi Dei ab ipso Eucharistiam factum cibum, ex quo sanguis, et carnes nostrae per mutationem aluntur, illius incarnati Jesu, et carnis, et sanguinem esse edocti sumus. » Haec ad verbum ex Graeco interpretatus sum: quia queri solent haeretici saepenumero de interpretationibus Catholicorum. Solum ambigi posset de illa voce: « Eucharistiam factum; » nam Graeca vox, *Εὐχαριστήσασιν*, significare potest, super gratiae actus sunt, vel barbaro vocabulo, Eucharistiatum, vel (ut nos reddimus) « Eucharistiam factum » sed non refert quidquam hoc ad rem propositam.

Ex hoc igitur loco duobus modis colligitur sensisse Justinum, veram Christi carnem proprie in Eucharistia contineri. Primo ex eo, quod simpliciter asserit panem, sed carnis Christi: neque ullam mentionem faci-

tropi, aut figurae alicujus. Nam si Eucharistia esset significative caro Christi, et non realiter, id Justinus omnino dicere debuisset: scribebat enim Apologiam pro Christianis, quibus praeter alia crimina obieebatur manducatio carnum humanarum in sacris, ut patet ex Tertulliano in *Apologetico* cap. 7. et ex Minutio Felice in Octavio: et quod maximum est, ex Athenagora, qui in *Apologia* ad eundem Antoninum tria crimina reffellit falso Christianis objecta: quod Deum non esse crederent; quod humanis carnis vescerentur; quod promiscuo concubitu uterentur. Certe enim ad hoc abolendum crimen omnino dicendum sui Christi carnem a Christianis non comedi, nisi significative. Et etiamsi id crimen non fuisset Christianis objectum, stultus fuisset Justinus, si absque ulla necessitate mysteria religionis facillima ipse incredibilia suis verbis fecisset, ad ethnicum imperatorem scribens.

Secundo, id colligimus ex comparatione Eucharistiae, quam facit Justinus cum mysterio Incarnationis. Ut enim doceret non temere Christianos credere panem fieri carnem, adducit in medium aliud mysterium aequae difficile; qua enim potentia fieri potuit, ut Deus incarnaretur, eadem fieri potuisse dicit, ut panis fieret caro. Ubi nisi re ipsa velit affirmare, panem fieri carnem, sed solum significative, frustra adducit exemplum Incarnationis: nullum enim est miraculum facere, ut panis significet corpus Christi.

Utrumque argumentum solvere nititur Petrus Martyr, et contrarium etiam colligere ex hoc loco Justini in lib. *contra Gardinerum*, objecto 13. et 131. Ad primum nostrum respondet, Justinum non dixisse panem Eucharistiam esse figuram corporis Christi, sed dixisse esse ipsum corpus, quia ita inter se loqui solebant Christiani eo tempore, nec fuisse periculum neethnici putarent nos vere et proprie comedere carnem Christi, tum quia dixerat Justinus panem et vinum proponi in sacra mensa; tum quia poterant facie Gentiles colligere, verba illa Christi: *Hoc est corpus meum*, a Justino citata, esse intelligenda sacramentaliter: tum denique quia Justinus dicebat, non cujusvis hominis carnem a Christianis manducari, sed solius Christi, qui jam surrexerat, et in caelum ascenderat.

At Petrus Martyr multa dicendo, nihil di-

cit. Nam etiamsi Christiani ita inter se loquerentur, tamen debuit defensor Christianorum imperatori ethnico, et imperio rerum nostrarum, explicare tropum in illis verbis constitutum; alioqui non tollebat, sed agebat suspicionem criminis Christianis objecti. Deinde, etiamsi Justinus dixerit, panem et vinum proponi in sacra mensa; tamen addidit, post mysticas preces non esse amplius panem, et vinum commune, sed ipsam carnem, et sanguinem Christi. Et ridiculum est debuisse, vel potuisse Imperatorem ethnicum per se intelligere verba Christi esse accipienda sacramentaliter: unde enim id colligeret homo Gentilis, qui neque an Sacramenta essent, audiverat? Opinatur fortasse Petrus Martyr Imperatorem illum versatum fuisse in schola Calvinistarum, ut statim ad tropos omnia revocaret. Denique, quod additur de Christi resurrectione, notam explicat, quam implicat magis difficultatem, et sine ulla causa reddit fidem nostram homini Gentili prorsus incredibilem. Itaque insolubile manet hoc dilemma: aut poterat Justinum vere dicere, carnem Christi a Christianis solum in signo manducari, aut non poterat: si poterat, praevicator fuit cause Christianae; nam odiosissimam reddidit fidem, et auxit criminum suspensionem, cum posset uno verbo et fidem probabilem facere, et crimen diluere: si non poterat, certe ideo non poterat, quia vere, et non in signo tantum datur nobis comedenda Christi caro.

Ad secundum nostrum argumentum respondet Martyr, Justinum ideo explicuisse Eucharistiam exemplo Incarnationis, ut ostenderet contra haeticos Marcionistas, nos veram Christi carnem per fidem accipere. Nam si Christus non assumpsisset per Incarnationem veram carnem, sed simulatam, et fictam, ut Marcionista; et Valentiniiani haeretici dicebant, non esset Eucharistia signum vere carnis, neque nos veram carnem participaremus.

At non probat hoc loco Justinus incarnationem ex Eucharistia, sed e contrario, Eucharistiam ex Incarnatione. Praeterea Justinus hoc loco non scribit contra haeticos, nec mentionem eorum facit, sed persuadere vult Imperatori non esse impossibile mysterium Eucharistiae apud eos, qui credunt mysterium Incarnationis. Adde, quod Imperatores, et ceteri ethnici tantum aberant ab opinione Marcionis, ut nihil dubitarent Christum habuisse veram carnem, cum id perpe-

tuo Christianis objicerent, Christum a Pilato vere crucifixum, et necatum fuisse: nulla ergo fuit causa, cur Justinus exemplum Incarnationis adderet ad probandum Christum habuisse veram carnem. Præterea, si Eucharistia nihil esset nisi panis significans carnem Christi, nihil inde concluderetur contra Marcionem: nam diceret ille Christum habuisse carnem phantasticam, et apparentem, et eam significari per Eucharistiam; ideo veteres non probant ex signo isto Eucharistiæ, Christum habuisse veram carnem, sed probant et communi sententia, et fide Ecclesiæ, quæ erant, Eucharistiam esse vere carnem Salvatoris. Quocirca (ut dicit Ignatius) heretici illi simpliciter repudiabant Eucharistiam. Denique Justinus comparat Eucharistiam cum Incarnatione, quoad modum, quo utrumque factum est: dicit enim eo modo per preces verbi Dei panem fieri Eucharistiam, et tunc esse carnem Christi; quomodo per verbum Dei, id est, per virtutem, seu imperium Dei, Incarnatio facta est. At si Eucharistia non esset corpus Christi, nisi significative, non esset opus ulla prece consecratoria, sed satis esset prima institutio Christi: unde etiam Calvinistæ nullam adhibent consecrationem. Ergo Justinus, qui scribit panem Eucharistiæ fieri corpus Christi per preces verbi Dei, credebat Eucharistiam non esse solum figuram, sed reipsa corpus Christi.

Quod autem Martyr cavillatur, consecrationem apud nos non fieri prece, sed verbis illis: *Hoc est corpus meum*, nimis leve est, quia (ut supra sæpe ostendimus) sancti Patres vocant mysticas preces omnium Sacramentorum formas, etiamsi non videantur habere formam præcæ; quia omnes illæ formæ, quocumque modo pronuntiantur, continent invocationem Dei, cujus virtute Sacramenta, et eorum effectus producuntur.

Videamus nunc quid Petrus Pseudomartyr afferat pro suo errore ex vero Martyre Justino. Duo igitur argumenta profert. Unum, ex hoc ipso loco a nobis citato, quod Justinus dicat, panem Eucharistiæ alii corpora nostra: hinc enim colligit verum esse panem in Eucharistia, non autem corpus Christi, nisi significative, non enim corpore Christi aluntur corpora nostra, sed animi tantum. Eandem objectionem facit Boquinus in libro de cœna Domini, sed Petrus Martyr proponit alte-

(1) Joan VI, 55.

rum ex Dialogo cum Tryphone, ubi Eucharistiam vocat Justinus panem, et poculum.

Sed hoc posterius jam supra refutatum est. Ad illud prius respondeo dupliciter. Primo illa verba: « Ex quo carnes nostræ per mutationem aluntur », esse periphrasim panis, ex quo conficitur Eucharistia, ut sit sensus: Cibum ille, ex quo carnes nostræ alii solent, cum prece mystica consecratur, efficitur corpus Christi. Neque obstat, quod Justinus prius meminerit consecrationis, quam dicat ex eo cibo alii carnes nostras: nam non dicit ipse, ex pane consecrato alii carnes nostras, ut adversarius contendit, sed dicit, per consecrationem cibum illum, ex quo carnes nostræ aluntur, fieri corpus Christi.

Secundo respondeo, non esse novum apud veteres, ac præsertim Irenæum, Hilarium, Nyssenum, Cyrillum, et alios, ut Eucharistia dicatur alere corpora nostra. Sed non intelligunt Patres, cum hoc dicunt, Eucharistia nutriti, vel augeri mortalem substantiam corporis nostri: sic enim facerent Eucharistiam cibum ventris, non mentis, quo nihil absurdius fingi potest: sed intelligunt, ut postea videbimus, per Eucharistiam alii corpora nostra ad immortalitatem, id est, suscipere ex contactu carnis Christi vim quamdam, seu dispositionem ad gloriosam resurrectionem, et vitam immortalem; id quod ex verbis illis deducunt Joan. VI: *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die* (1). Sed de Justino hæc tenent.

CAPUT V.

Testimonium S. Pii I Papæ.

Jam vero Pius Papa I. qui eodem tempore sedit in Pontificatu, quo Justinus florebat, statuit prænam satis gravem in eos, quorum negligentia aliquid dominici sanguinis in terram, vel etiam super altare decideret: justisque locum lambi, radi etc. ut patet ex Gratiano de Consecratione distinct. 2. canon. Si per negligentiam, et ex lib. I. decreti Yvonis, et lib. V. Burchardi. Quamvis autem non habeamus nunc epistolam ipsam Pontificis, tamen satis probabile reddit hoc testimonium,

tum auctoritas Yvonis, Burchardi, et Gratiani; tum etiam, quod legamus in Tertulliano, Origene, Cyrillo, et aliis, qui proximi fuerunt iis temporibus, summam diligentiam adhiberi solitam in Ecclesia, ne quid Sacramenti hujus illo modo in terram decideret. Testimonia Tertulliani, Origenis, et Cyrilli, infra suo loco ponentur.

Porro ista cautio argumentum est evidens fidei antiquorum. Si enim panis Eucharistiæ non esset corpus Christi, nisi representative, non esset adhibenda major diligentia, ne caderet in terram, quam ea sit, quam adhibemus, ne sacra Biblia in terram cadant, aut imago aliqua Christi, aut aqua Baptismi, aut quam adhibebant Hebræi in conservando manna, aut agno paschali. Quis autem audivit unquam debere lambi, aut radi terram, ubi cecidisset eodem Evangelii, aut imago, aut manna, aut aqua Baptismi? Ad hoc testimonium, non legi adversariorum responsum.

CAPUT VI.

Testimonium sancti Irenæi.

Sequitur Irenæus, qui eodem sæculo floruit, quo Justinus, licet paulo posterius. Is igitur in lib. IV. contra hæreses, cap. 34. disputans contra hæreticos, qui negabant Christum esse Filium Creatoris, et Creatorem mundi hujus, ita loquitur: « Quomodo autem constabit eis, eum panem, in quo gratiæ acta sint, corpus esse Domini sui, et calicem sanguinis ejus, si non ipsum fabricatoris mundi Filium dicant, id est, Verbum ejus, per quod lignum fructificat, defluunt fontes, dat primum quidem fœnum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica? » Ex hoc loco nos tale argumentum facimus. Irenæus probat Christum esse Creatorem, ex eo, quod panis per consecrationem fit corpus Christi: igitur credebat reipsa, et non sola significatione mutari panem in corpus Christi; nam mutatio realis requirit plane omnipotentiam Creatoris, non autem impositio nove significationis.

Respondet ad hoc argumentum Petrus Martyr, libro contra Gardinerum, objecto 62. et 137: Irenæum non probare Christum esse Filium Creatoris, vel Creatorem ex transmutatione panis in corpus suum, sed ex eo,

quod utitur pane ad corpus suum significandum, et quia Patri gratias agit, cum pane illo utitur: non enim decebat, ut Filius illius Dei, qui est contrarius Creatori, uteretur rebus adversarii sui, et de illis Patri suo gratias ageret.

At contra; nam in primis argumentum ex usu rerum Creatoris fecerat Irenæus in proximis verbis superioribus: dixerat enim solum Ecclesiam recte offerre Deo oblationem cum gratiarum actione ex creatura ejus; hæreticos autem offerre non posse, cum non agnoscant eum esse Creatorem. Quid ergo opus erat, ut rursus idem argumentum repeteret? Adde, quod illa verba: « Quomodo autem constabit eis etc. » indicant novum argumentum inchoari; alioqui dixisset: Quomodo enim, si hæc ratio ad argumentum præcedens pertineret. Deinde, Irenæus hoc loco ex Eucharistia probat Christum non solum esse Filium Creatoris, sed etiam ipsum Creatorem, cum ait, non posse constare panem Eucharistiæ esse corpus Domini sui, nisi fateantur ipsum esse Verbum illud, per quod lignum fructificat, defluunt fontes etc. At hoc argumentum nihil concludit, nisi ponamus veram, et realem mutationem in pane fieri. Posset enim Christus uti pane ad corpus suum significandum, etiamsi non esset Creator illius panis; quemadmodum nos utimur hedera, quam non creavimus, ad vinum designandum. Imo nec probat hoc argumentum Christum esse Filium Creatoris: potest enim uti rebus Creatoris etiam is, qui non est Filius Creatoris. Si quid autem probat, id solum est, Christum non esse adversarium Creatoris; nec enim uteretur rebus adversarii sui. At Irenæus Filium Creatoris, et Creatorem affirmat esse Christum ex hac mutatione panis in corpus suum.

Secundum testimonium est in eodem cap. in illis verbis: « Quomodo autem rursus dicunt, carnem in corruptionem devenire, et non percipere vitam, quæ a corpore Domini, et sanguine alitur? » Et paulo infra: « Quem admodum enim qui est a terra panis percipiens vocationem Dei, jam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena, et cœlesti: sic et corpora nostra percipientia Eucharistiam, jam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. »

Ex his verbis tria argumenta colligimus. Primum est: Corpora nostra incorruptibilia fiunt, quia aluntur corpore Christi: ergo